

Jaktledarens grundkunskaper
Beståndsvårdssystemet

Jaktledarens grundkunskaper

Beståndsvårdssystemet

© Jani Körhämö, Finlands viltcentral (version 8/2017)

Förord

Jaktledarens grundkunskaper är ett utbildningsmaterial med målsättningen att underlätta jaktledarens arbete. Jaktledaren har en mycket ansvarsfull uppgift som kräver insikter i bland annat juridik, biologi och ledarskap. Det här materialet ger information om några av de grundläggande frågorna.

Utbildningsmaterialet omfattar en beskrivning av organisationen och de olika faserna knutna till skötseln av ett älgbestånd, de olika uppgifterna rörande säkerhet och ordergivning under älgjakt, samt en beskrivning av mekanismerna som styr en älgstams utveckling. Materialet är uppdelat i tre delar:

- *Beståndsvårdssystemet*
- *Jaktledning*
- *Älgens biologi*

Jaktledarens grundkunskaper har producerats av projektet Utvecklandet av hjortdjurens beståndsvård vid Finlands viltcentral, med finansiering från jord- och skogsbruksministeriet.

Mikael Wikström
Projektchef, Utvecklandet av hjortdjurens beståndsvård
Finlands viltcentral

Sammanfattning

Älgen kan på många sätt anses vara vårt lands viktigaste viltart. Den årliga regleringen av älgstammen genom jakt är en omfattande prestation, som omfattar omsorgsfull planering såväl i viltförvaltningen som i jaktsällskapen. Planerna och de utgående från dessa inlämnade ansökningarna om jaktlicens vidareförädlas till offentliga förvaltningsbeslut och slutligen till konkret jakt.

Centrala frågor i anslutning till skötseln av älgstammen har länge varit älgstammens lämpliga storlek samt hur och på vilka grunder målen för skötseln av stammen borde fastställas. I förvaltningsplanen för älgstammen förnyades uppsättningen av mål så att den utgår från regionnivå. I förvaltningsplanen fastställdes de nya älgförvaltningsområdena, för vilka målen för älgstammen sätts upp med jämna mellanrum under ledning av viltråden.

De fastställda målen utgör grunden för planeringen, vars avsikt är att dimensionera jakten både kvantitativt och kvalitativt så att målen kan nås. I beskattningsplaneringen har jaktvårdsföreningarna och deras samarbete sinsemellan en betydande roll. Beskattningens planeringsskede infaller på våren innan tiden för ansökan om jaktlicenser löper ut. Åtgärderna i samband med vårens skede för planering och uppsättning av mål har utarbetats enligt ett logiskt

tidschema, så att samarbetet mellan olika aktörer har synkroniserats och man kan säkra att till exempel hörandet av intressegrupperna verkligen har en inverkan.

Älgjakten i Finland är licensbelagd och ansökningarna behandlas av Finlands viltcentral. I jaktlagstiftningen finns bestämmelser om jaktlicensprocessen och därtill har Finlands viltcentral utarbetat preciserade anvisningar till dem som ansöker om jaktlicens.

Själva jakten, då planerna verkställs, är det viktigaste skedet i skötseln av älgstammen. Det är av avgörande betydelse att varje jägare har tillräcklig sakkännedom i hur jakten påverkar den kvarvarande älgstammen och dess struktur. Jakten styrs till stora delar genom utbildning och rådgivning samt genom de beskattningsrekommendationer som ges i samband med jaktlicenserna, i undantagsfall även genom licensvillkor.

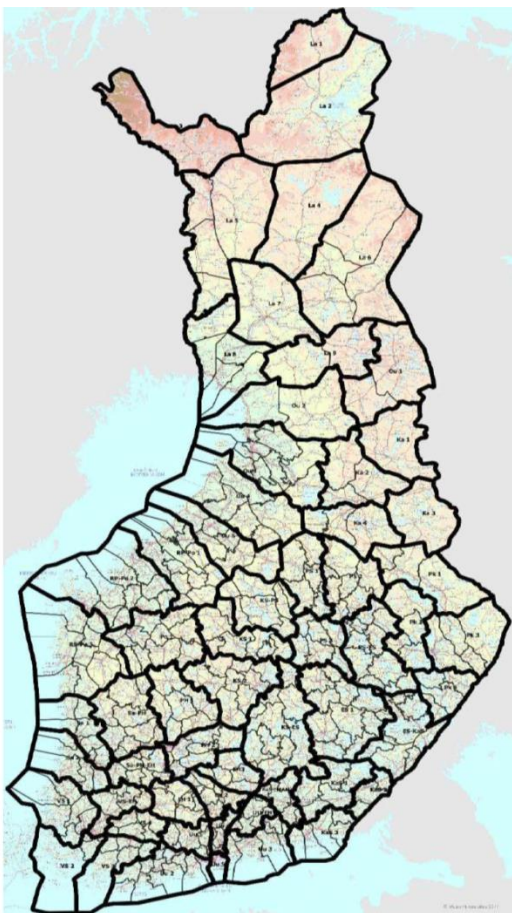
Övergången till beredande och användning av aktuell älginformation har varit en betydande förnyelse jämfört med tidigare och det möjliggör att man tidigt kan följa med och reagera på situationen under pågående jaktsäsong. Att producera uppgifter via den elektroniska tjänsten är enklare och uppgifternas exakthet förbättras. Framförallt är uppgifterna tillgängliga och till nytta för varje jägare.

Innehåll

- 1 Målen för älgstammen sätts upp för de olika älgförvaltningsområdena
- 2 Jaktvårdsföreningarna sköter beskattningsplaneringen
- 3 Från jaktlicensansökningar till offentliga förvaltningsbeslut
- 4 Jakten leds med hjälp av rekommendationer och rådgivning
- 5 Uppdaterad och tillförlitlig älginformation är kedjans viktigaste länk

1 Målen för älgstammen sätts upp för de olika älgförvaltningsområdena

Målen för förvaltningen av älgstammen fastställs med jämna mellanrum för varje älgförvaltningsområde. Förfarandet sköts av det regionala viltrådet, som årligen hör de olika intressegrupperna på området i anslutning till älg, såsom intresseorganisationer och myndigheter för trafik och jord- och skogsbruk. Vid det årliga intressegruppsmötet granskas förverkligandet av de gemensamt uppsatta målen och intressegrupperna kan framlägga sina synpunkter på till exempel vilka åtgärder som behövs för att målen ska uppnås.

I förvaltningsplanen för älgstammen har i hela landet fastställts totalt 59 älgförvaltningsområden.

På intressegruppsmötet förhandlar man om målen för älgstammen och fastställer målen för älgförvaltningsområdena för perioder på till exempel tre år. Att ha samma mål under flera års tid möjliggör en mera långsiktig skötsel av älgstammen, och det är inte alltid möjligt att uppnå alla mål på kort tid. Intressegruppsmötet hålls i slutet av februari eller i början av mars,

och de fastställda målen för älgstammen ska vara färdiga senast i slutet av mars, när planeringen av älgbeskattningen inleds. Eftersom gränserna för älgförvaltningsområdena avviker från gränserna för viltrådets verksamhetsområden, ansvarar det regionala viltrådet, till vars verksamhetsområde den största delen av älgförvaltningsområdet hör, för hörandet av intressegrupperna och uppsättningen av målen.

Verksamhetsområdesgränser för Finlands viltcentral och de regionala vilträden

Före diskussionen på mötet är det viktigt att granska älgituationen på varje älgförvaltningsområde. Det regionala viltrådets föredragande och eventuella utomstående experter håller presentationer som grundar sig på de senaste uppgifterna, bland annat om bedömningarna av älgstammens storlek och struktur, situationen för hjortdjursolyckor, utvecklingen av skogs- och jordbruksskador samt om läget beträffande stora rovdjur. Därtill rekommenderas att man granskar områdets särdrag, såsom markanvändning och skogsstruktur samt jakt- och trafikarrangemang.

Målet för älgstammen sätts för alla områden upp i form av ett spann för älgtätheten (t.ex. 3,0 - 3,5 st./1 000 ha). Som mätare används de regionala stamuppskattningar som viltforskningen uppgjort (beräknat på områdets totala landareal). Det är också möjligt att använda andra, tillsammans överenskomna, mätare, såsom antalet hjortdjursolyckor.

De allmänna målen beträffande älgstammens struktur har fastställts i förvaltningsplanen för älgstammen, och avsikten med dem är att uppnå en älgstam som är tillräckligt balanserad och välmående till sin struktur. Målen som anges i förvaltningsplanen styr stamförvaltningen i hela landet, men det är även möjligt att precisera de kvalitetsmässiga målen i de olika älgförvaltningsområdena. I förvaltningsplanen för älgstammen har satts som mål att förhållandet ko/tjur i älgstammen i ett älgförvaltningsområde ska vara högst 1,5, och i den älgstam som återstår efter jakten borde kalvarna utgöra 20 - 30 procent av stammen.

I den av jord- och skogsbruksministeriet fastställda förvaltningsplanen för älgstammen i Finland beskrivs principerna för skötseln av älgstammen.

Efter hörandet av intressegrupperna fattar det regionala viltrådet på sitt möte beslut om de mål som ska fastställas för varje älgförvaltningsområde. Det reg-

ionala viltrådet och Finlands viltcentral sköter om informationen om de fastställda målen för älgstammen, både genom pressmeddelanden och direkt till intressegrupperna och de jaktvårdsföreningar som ansvarar för beskattningsplaneringen.

2 Jaktvårdsföreningarna sköter beskattningsplaneringen

Representanter, vanligtvis verksamhetsledare och ordförande, för jaktvårdsföreningar som helt eller delvis hör till samma älgförvaltningsområde, sammanträder i mars-april för att planera den älgbeskattning som behövs på området. Tidpunkten för planeringsmötet bestäms delvis av tidtabellen för fastställandet av målen och särskilt av tidtabellen för produktionen av älginformationsuppgifterna. För beskattningsplaneringen producerar viltforskningen uppskattningar om älgstammens storlek, struktur och prognoser beträffande förökningens avkastning både älgförvaltningsområdesvis och jaktvårdsföreningsvis.

Älgförvaltningsområdenas praktiska betydelse har framför allt att göra med beskattningsplaneringen. För att målen för skötseln av älgstammen ska kunna nås på ett hållbart sätt, bör beskattningsplanen utgå från nivån för älgförvaltningsområdet. Därför uppgör de jaktvårdsföreningar som hör till samma älgförvaltningsområde tillsammans en beskattningskalkyl för älgförvaltningsområdet. I vilken det fastställs vilken kvalitet och mängd i fråga om älgbeskattning som behövs på hela älgförvaltningsområdet samt fördelningen mellan områdets jaktvårdsföreningar. Därtill planeras beskattningens struktur det vill säga tjurarnas, kornas och kalvarnas procentuella andel av bytet.

I praktiken avtalar jaktvårdsföreningarna sinsemellan om vilken jaktvårdsförening som står i tur att ordna årets planeringsmöte och sköta de praktiska arrangemangen. Jaktvårdsföreningarna kan om de önskar utse en så kallad älgförvaltningsområdesansvarig för den här uppgiften.

Utgående från älgförvaltningsområdets beskattningskalkyl specificerar jaktvårdsföreningarna vid behov älgbeskattningsmängden som är behövlig på det egna verksamhetsområdet, dock så att älgförvaltningsområdets gemensamma plan för förverkligas. En jakt-

vårdsförening kan tillhöra flera älgförvaltningsområden, då bör den beakta i sin beskattningsberäkning att den är i enlighet med samtliga älgförvaltningsområdens planer. Det lönar sig för en sådan jaktvårdsförening att delta i planeringen vid alla älgförvaltningsområden som den hör till. Jaktvårdsföreningarna planerar även ramarna för den beskattning av vitsvanshjortarna som behövs på sina områden.

Jaktvårdsföreningens slutliga beskattningsplan ska i enlighet med jaktförordningen vara klar senast 15.4. och jaktvårdsföreningens styrelse fastställer beskattningsplanen. Den överenskomna jaktvårdsförening eller den så kallade älgförvaltningsområdesansvariga upprättar ett sammandrag av planerna och kontrollerar att de är i enlighet med älgförvaltningsområdets plan. Planerna sänds även för kännedom till Finlands viltcentralens regionkontor.

Avsikten med beskattningsplaneringen är att fastställa en målinriktad ram för älgbeskattningens mängd och kvalitet, så att de uppsatta målen i så hög grad som möjligt ska uppnås. På det antal jaktlicenser som Finlands viltcentral beviljar inverkar, förutom beskattningsplanerna, även antalet licenser som ansöks om, presenterade motiveringar, skadesituation och andra utredningar som den sökande inlämnar. Beskattningsplanen uppgörs huvudsakligen med tanke på dimensioneringen av följande jaktperiod, men det är även bra att i planeringen beakta de mera långsiktiga målen, eftersom det inte alltid är möjligt eller klokt att på kort tid genomföra alltför kraftiga förändringar.

Som grund för beskattningsplanerna behövs pålitliga uppskattningar om älgstammens situation. Utgående från älgobservationerna och bytesuppgifterna producerar viltforskningen uppskattningar för de olika älg-

förvaltningsområdena om älgstammens storlek och struktur samt fortplantning och utveckling. Viltforskningen producerar dessutom för beskattningsplaneringen så kallade beskattningsscenarioer, dvs. prognoser för den beskattning, med vilken man uppnår de uppsatta målen inom en viss tid. Vid beskattningsplaneringen kan vid behov även användas andra tillgängliga uppgifter, såsom resultaten från olika lokala inventeringar

Beskattningsberäkningens grundstruktur i förenklad version.

En viktig del av styrningen av älgbeskattningen för att uppnå de uppsatta målen är att informera dem som ansöker om licens om beskattningsplanen och de uppgifter den baserar sig på. För dem som ansöker om hjortdjurslicenser på respektive område ordnar jaktvårdsföreningarna i mitten av april älgmöten eller informerar om planen på något annat sätt.

3 Från jaktlicensansökningar till offentliga förvaltningsbeslut

Enligt 26 § i jaktlagen krävs för jakt på hjortdjur jaktlicens, som beviljas av Finlands viltcentral. Den grundläggande avsikten med jaktlicensen är att säkra att arten inte i något skede äventyras. Till jaktlicensansökan ska fogas en karta över det område som avses i ansökan samt en utredning över områdets areal. På begäran av Finlands viltcentral ska den sökande förete en noggrannare utredning om jaktområdet och de dokument där jakträtten framgår. För beviljande av jaktlicens för hjortdjur förutsätts att sökanden förfo-

gar över ett för jakt lämpligt enhetligt område, vars areal ska vara minst 1 000 hektar.

Jaktlicensförfarandet är annorlunda i det område i norra Finland som avses i 8 § i jaktlagen jämfört med i övriga Finland. För det område som avses i 8 § i jaktlagen kan jaktlicens beviljas för samma område till flera sökande för samma tidsperiod, vilket inte är fallet för övriga Finland. På området i fråga bör vid beviljandet av jaktlicenser även beaktas att jaktmöjligheterna fördelas jämnt och ett ändamålsenligt ordnande av jakt. För det ändamålet ska till jaktlicensansökan fogas en preliminär anmälan om de personer som deltar i jakten som skyttar samt deras permanenta bosättningsort och övriga möjligheter till jakt på hjortdjuret i fråga, om det i ansökningsområdet ingår över 1 000 hektar statsägda områden.

Personer som har hemort i en kommun som hör till det område som avses i 8 § i jaktlagen har rätt att i sin hemkommun jaga på områden som tillhör staten. Personer som jagar på statens övriga områden ska före utgången av januari ansöka om jakträtt för hjortdjur, det vill säga ett så kallat områdestillstånd från Forststyrelsen. Beträffande privata marker grundar sig jakträtten på normalt sätt på markägandet eller jaktarrendeavtal eller via jaktillstånd erhållen rätt att jaga hjortdjur på området.

Den som ansöker om jaktlicens ska lämna in ansökan senast den 30.4. till den jaktvårdsförening till vars verksamhetsområde den största delen av ansökningsområdet hör. Om den sista dagen i april är en lördag eller söndag, är den sista inlämningsdagen för ansökan följande vardag. Försenade jaktlicensansökningar

behandlas inte, för deras del gör man ett så kallat avvisningsbeslut. Finlands viltcentral avgör ansökningarna och sänder besluten till de sökande. Jaktlicensbesluten är offentliga förvaltningsbeslut, för vilka kan sökas om ändring hos förvaltningsdomstolen. Nu för tiden ansöker största delen av de sökande om hjortdjurslicens elektroniskt. Kartan över licensområdet som har fastställts i Oma riista –tjänsten, fungerar som karta till ansökan. Även licensbeslutet kan sändas elektroniskt. Ansökan kan också lämnas in per brevpost och e-post.

Den välfungerande och allmänt använda samlicensansökan som avses i jaktlagen 30 a § avser en situation där två eller flera jakträttsinnehavare har ansökt om älgjaktlicenser på sina områden med en gemensam ansökan. En samlicensansökan behandlas så som en enskild ansökan och för ansökan fattas ett beslut. I ansökan och beslutet om samlicens ska det fastställas vem som i förvaltningsmässigt hänseende innehar licensen. Om samlicens beviljas för jakt på fler än ett djur, kan licenshavarna komma överens om hur samlicensen fördelas mellan dem. Var och en av licenshavarna i en samlicens ska iaktta de skyldigheter för jaktlicenshavare som föreskrivs i denna lag och med stöd av den.

Finlands viltcentral har utarbetat en separat anvisning för hur man ansöker om jaktlicens för hjortdjur och anvisningen finns att tillgå på Finlands viltcentrals internetsidor www.riista.fi

4 Jakten leds med hjälp av rekommendationer och rådgivning

I jaktförordningen stadgas att utgångspunkten är att man med en jaktlicens för hjortdjur får fälla en fullvuxen älg eller två älgkalvar. I jaktlicensen kan det därtill ställas närmare villkor om ålder eller kön på de älgar som får fällas, om detta behövs för en ändamålsenlig skötsel av älgbeståndet. De villkor som föreskrivs i jaktlicensen är förpliktande. Huvudsakligen försöker man emellertid styra beskattningen genom rekommendationer och rådgivning, varvid licensmottagarnas ansvar och sakkännedom betonas.

Viltforskningen producerar en uppskattning över stammens storlek och struktur på älgförvaltningsom-

råderna samt på jaktvårdsföreningarnas områden. Utgående från dessa produceras i älgförvaltningsområdenas beskattningsplaner rekommendationer för beskattningens struktur och Finlands viltcentral informerar licensmottagarna om dessa uppgifter tillsammans med jaktlicensbesluten. Innan jaktperioden inleds ordnar jaktvårdsföreningarna och viltcentralens regionalkontor på sina områden utbildningstillfällen som i huvudsak riktas till jaktledarna för hjortdjursjakten, vars syfte är att försäkra sig om att beskattningsplanerna implementeras samt för att främja en säker jakt.

Jaktledaren har en viktig position i förverkligandet av beskattningsrekommendationerna. Det är jaktledarens uppgift att planera den konkreta jakten och bland annat ge jägarna anvisningar i fråga om bytesvallet. I början av jaktperioden lönar det sig för jaktledaren att hålla ett grundligt ordergivningsmöte, där man förutom säkerhetsfrågor även går igenom beskattningsrekommendationerna och diskuterar vad de innebär för det egna jaksällskapet del. Jaktledarens sakkunskap och förhållningssätt till beskattningsrekommendationerna avspeglas på hela jaksällskapet. Därför ska jaktledaren innan jakten inleds vara tillräckligt väl insatt i grundmekanismerna för beskattningen av älgstammen och bakgrunden till beskattningsrekommendationerna.

5 Uppdaterad och tillförlitlig älginformation är kedjans viktigaste länk

Förhandsplaneringen av regleringen av älgstammen grundar sig på tillgängliga uppgifter om älgstammen och dess struktur samt hur de utvecklas. Ju noggrannare uppgifter om älgstammen som produceras, desto

bättre är möjligheterna att genomföra de i förväg utarbetade beskattningsplanerna.

För att uppnå så exakta stamuppskattningar som möjligt behövs täckande uppgifter om älgobservationer och älgbyten under jaktperioden. Det är varje älgjaksällskaps skyldighet att se till att observationsuppgifterna anmäls och till jaktledarens arbetsfält hör naturligtvis att försäkra sig om att uppgifterna anmäls korrekt och heltäckande för varje jakttag.

Under jaktsäsongen kan man via Oma riista –tjänsten följa med utvecklingen av jakten och bytessituationen i realtid för det egna området, därtill även på samlicensens, jaktvårdsföreningens, älgförvaltningsområdets eller för hela Finlands del. Licensinnehavarna kan utgående från helhetsbilden utvärdera den egna verksamheten och allokerar jakten så att de mål som har satts upp för älgförvaltningsområdet kan uppnås.

Insamling av information i realtid med hjälp av det elektroniska systemet möjliggör också för viltforskningen en snabbare och mera exakt dataproduktion. Utgående från de uppgifter som inkommer under jaktperioden kan man utarbeta prognoser beträffande det slutliga bytet och stammens utveckling samt utarbeta rekommendationer för hur jakten ska inriktas. Målet är att jaktlicenshavaren och jaksällskapet samt viltförvaltningen och viltforskningen ska kunna utnyttja samma elektroniska system under hela älgprocessen, från beskattningsplaneringen och ansökan om jaktlicenser till själva jakten

Litteratur

Jaktlagen och jaktförordningen
Förvaltningsplanen för älgstammen

Fotografier

Reijo Orava
Jani Körhämö

Författare

Jani Körhämö,
Finlands viltcentral
jani.korhamo@riista.fi